

världsarvsgården
JON-LARS

» Speciellt är också att det bara finns ett enda bostadshus på gården, men som byggdes i två identiskt lika delar för två bröder.

Copyright: Länsstyrelsen Gävleborg
Form: Region Gävleborg
Skribent: Lenita Jansson Herlitz
Källor: Världsarvsnomineringen
Foto: Jakob Dahlström, Lars Lööv
Hälsingebilder, Hälsinglands museum

JON-LARS i Långhed står med den största byggnaden bland Hälsinglands gårdar. Endast ett bostadshus finns på gården vilket byggdes i två identiskt lika delar för två bröder i mitten av 1800-talet efter att det tidigare förstördes i en brand. Även de många välbevarade uthusen byggdes för två hushåll. Det var vanligt att gårdarna beboddes av flera generationer, men att två bröder gjorde det var mer ovanligt. De två bostäderna som också bestod av en

gemensam herrstuga för dans och fest, har helt olika inredningsideal. Gården utmärker sig ytterligare genom sin stora och eleganta brokvist som omsluter de två ingångarna till hushållen samt de exklusivt turkosblå målningarna och franska tapeterna. Här finns också en saltbod bevarad ända sedan 1600-talet. Gården är privatägd och visas endast efter förbokning.

FÖR TVÅ BRÖDER OCH DERAS FAMILJER

DEN NUVARANDE mangårdsbyggnaden började byggas år 1853, två år efter att det tidigare bostadshuset förstördes i en brand. Det nya huset byggdes för två bröder, Olof och Anders Andersson, och deras familjer. Att två generationer levde på samma gård var vanligt men att två bröder delade hem förekom däremot mycket sällan. Husets bostäder är identiska men har dock helt olika inredningsstilar. Ingångarna är placerade bredvid varandra och omsluts av en mycket stor och dekorativ brokvist, daterad till år 1857 då huset troligen stod färdigt.

STORA LIKHETER MED GRANNGÅRDEN PALLARS

Till det yttre har Jon-Lars stora likheter med granngården Pallars, vars nuvarande mangårdsbyggnad uppfördes samtidigt. Likheterna gäller inte bara arkitekturen som helhet, utan också detaljer som takfot, fönsteromfattningar och brokvist. Troligtvis var det samma byggmästare och arbetslag som uppförde de båda gårdarna.

» Mellan de båda bostäderna fanns en stor gemensam herrstuga för fester. Enligt familjetraditionen användes den för dans i samband med stora högtider.

GEMENSAM HERRSTUGA

På bottenvåningen bestod var och en av bostäderna av en förstuga och tre rum. Det var dagligstugan, ett separat kök med järnspis som var en nyhet i 1850-talets Hälsingland, samt en mindre kammare. Mellan de båda bostäderna fanns en stor gemensam herrstuga som enligt familjetraditionen användes för dans i samband med stora fester. Sedan år 1947 är herrstugan uppdelad i vardagsrum och matsal då den dåvarande ägarinnan bjöd till 50-årsfest.

ANDERS NORRA SIDA HAR RENOVERATS

Att den norra bostaden tillhörde yngsta brodern Anders vittnar de målade initialerna över dörren om. Denna del har varit kontinuerligt bebodd och har därför renoverats vid flera tillfällen, senast vid 1990-talets början.

OLOFS SÖDRA SIDA HAR BEVARATS

Den andra bostaden på södra sidan tillhörde den äldre brodern Olof och till skillnad från den norra delen är den mycket välbevarad. Den är inredd 1863 av en känd dalmålare vid namn Svärdes Hans Ersson. Förstugans väggar marmorades med limfärg och dagligrummets väggar oljemålades i en intensiv blå nyans. Väggarna delades upp i olika fält som ramades in av målade ornament i ockragult och rött för att se ut som guld. De träådrade dörrarna imiterar ljus ek, som vid den här tiden började ersätta mahognyn som modernt träslag bland bönderna i Hälsingland. Kammarens väggar har också en fältindelning, men med ornament i grönt på gråvit botten där dekorfärgen samspelar med den ljust gröna kakelugnen.

HÄLSINGEGÅRDARNAS HISTORIA

MÅNGA RUM FÖR FEST

En hälsingegård kunde ha upp till femton inredda rum men endast ett par av rummen användes till vardags. Resten användes bara vid riktigt betydelsefulla tillfällen, som bröllop. Dessa festrum är ofta rikt dekorerade där målningstekniken fick markera rummets användning och status.

LINET, SKOGEN OCH HANDELN

Böndernas goda ekonomi hade sin grund i jordbruket och boskapsskötseln. Utöver det hade även många hälsingebönder möjlighet att få inkomst från linnetillverkning, handel samt försäljning av skogsmark och avverkningsrätter.

TVÅ SÄNGSTUGOR PÅ ÖVRE VÅNINGEN

På övre våningen finns en stor hall och på var sida om den två sängstugor. Vid första anblicken kan man få intrycket av att sängstugorna är inredda vid olika tider. Men i själva verket representerar de två skilda inredningsideal, som båda var lika gångbara bland bönderna i Hälsingland under årtiondena kring 1800-talets mitt.

NORRA SÄNGSTUGAN HAR EXKLUSIVA TURKOSBLÅ DETALJER

Den norra sängstugan är inredd år 1862. Här är väggarna dekorerade med landskapsmålningar som har ramats in av kolonner inlindande av de för området så karaktäristiska vinrankorna. Färgen som dominerar i rummet är en exklusiv och intensiv turkosblå, en nyans som har använts på flera ställen i huset. Troligtvis använde man så stora mängder av de dyra blå färgpigmenten för att visa sin ekonomiska förmåga och markera status. Rosa och kalkstensgrått återkommer också i rummet och dörrarna har målats för att imitera mahogny.

SÖDRA SÄNGSTUGAN MED FRANSKA TAPETER

Den södra sängstugan har marmorerade bröstpaneler, en marmorerad öppen spis och en exklusiv tapet i brungult arabeskmönster. För att likna det dyra tyget sidenatlas har tapeten en glänsande vit botten. Denna så kallade satinering var en dyrbar behandling som förbehölls tapeterna i de allra finaste rummen på bondgårdarna. Tapeten kommer förmodligen ursprungligen från Frankrike och kunde köpas hem av hälsingebönderna vid stadsresor och på marknader. En murstock från bottenvåningen har byggts in i ett ådringsmålat skåp daterat 1858.

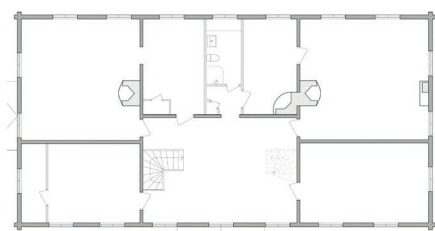
FYRA VINDSKAMRAR MED TALANDE NAMN

På vindsvåningen finns fyra oinredda förvaringsrum med talande namn, nämligen klädkammaren, fällkammaren, ullkammaren och potatismjölskammaren.

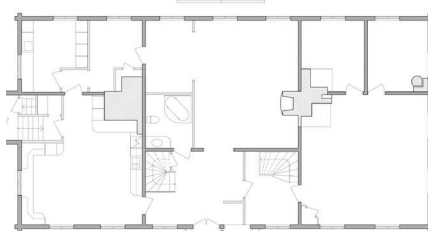
» *Tapeten kommer förmodligen ursprungligen från Frankrike och kunde köpas vid stadsresor och på marknader.*

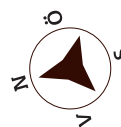
PLANSKISS JON-LARS

Övervåning

Bottenvåning

Norra sängstugan

ÄVEN UTHUS FÖR TVÅ

Jon-Lars består av elva byggnader, de flesta från mitten av 1800-talet, och har det största bostadshuset bland Hälsinglands bondgårdar. Nära bostadshuset ligger en ovanligt välbevarad grupp uthus som också byggdes för två likadana hushåll. När jordbruket på gården var som störst och driften behövde rationaliseras under 1900-talet förändrades en del, men gårdens bebyggelsestruktur har ändå bevarats i ovanligt hög grad sedan 1850-talet. Många av gårdshusen fick brutna tak, en detalj som är karaktäristisk för byggandet i trakten under 1850-talet och som visar på böndernas estetiska omsorg för samtliga av gårdens hus. Störst av dessa byggnader är ladugården och intill den står en vedbod och ett härbre från samma tid.

» Nära bostadshuset ligger en ovanligt välbevarad grupp uthus som också byggdes för två likadana hushåll.

Gårdens allra äldsta hus är en låg saltbod, troligen från år 1649. Jon-Lars har som så många andra hälsingegårdar ärvts i samma släkt sedan 1600-talet. Då ägdes den av bonden Jon Larsson, som också har gett gården dess namn.

KORT OM VÄRLDSARV

Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco. När ett objekt väl skrivs in på världsarvslistan är landet där världarvet finns förpliktigat att se till att det bevaras för eftervärlden.

HÄLSINGEGÅRDARNA MED I VÄRLDSARVSLISTAN

Det finns idag drygt 1100 världsarv runt om i världen. Varje år tillkommer ungefär tret-tio stycken. Sverige har femton. Sedan sommaren 2012 är sju gårdar i Hälsingland ett av världsarven.

Hälsingegårdarna skrevs in på Unescos världsarvslista under namnet "Decorated Farmhouses of Hälsingland". Utnämningen fokuserar på det som verkligen är unikt med gårdarna, den folkliga byggnaden och utsmyckandet av rum och hela hus enbart för fest. Att vanliga bönder byggde så stora hus med så många och stora rum enbart avsedda för fester gör att det finns fler dekorerade interiörer i bondemiljöer bevarade i Hälsingland än någon annanstans i världen. De flesta av dessa gårdar byggdes på 1800-talet då byggnaden nådde sin höjdpunkt.

Gästgivars

Kristofers

Pallars

Bortom Åa

Bommars

Erik-Anders

Foto: Agnes Andersson

(rättigheterna ägs av Alfta hembyggsförening)

Långhed under tidigt 1900-t

» Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco.

VÄRLDSARVET HÄLSINGEGÅRDAR BESTÅR AV DE SJU VÄRLDSARVSGÅRDARNA

Gästgivars i Vallsta

Kristofers i Stene, Järvsö

Jon-Lars i Långhed, Alfta

Bortom Åa i Fågelsjö

Bommars i Letsbo, Ljusdal

Erik-Anders i Asta, Söderala

Pallars i Långhed, Alfta

VISNINGAR OCH ÖPPETHÅLLANDE

Jon-Lars är en privatägd bostad. Det innebär att gården inte är öppen för allmänheten. Visningar för grupper kan arrangeras, kontakta Besökscentrum/Visitor Center (www.ol-anders.se, tel 0271-577 77) för mer information. **Respektera den privata miljön och gå inte in på gården utan att först ha bokat tid för visning.**

LÄR KÄNNA DITT KULTURARV – MEN MED ANNAT ÄN HÄNDERNA!

Det är viktigt att komma ihåg att vårt gemensamma världsarv ska fortsätta skyddas. Rök inte på området och rör inte vid målade ytor, trä och tyg.

FÖR MER INFORMATION

Visitor Center/Besökscentrum/
Turistbyrå i Ovanåkers kommun:
www.ol-anders.se

www.varldsarvethalsingegardar.se

www.lansstyrelsen.se/gavleborg
(Besöksmål/Världsarvet Hälsingegårdar)

BESÖKSCENTRUM

Stene Gård, Järvsö
www.stenegard.com

Gästgivars, Vallsta
www.varldsarvetgastgivars.se

Hälsingegård Ol Anders, Alfta
www.ol-anders.se

Erik-Anders, Asta
www.erik-anders.se

Respektera den privata miljön och gå
inte in på gården när den inte är öppen
för besökare.

HÄLSINGE
GÅRDAR

Länsstyrelsen
Gävleborg

Region
Gävleborg

